

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY
Poslanecká sněmovna
2007
V. volební období

Návrh

poslanců Anny Čurdové a dalších

na vydání

zákona

**o náhradním výživném a o změně některých souvisejících zákonů
(zákon o náhradním výživném)**

Z Á K O N

ze dne2007

o náhradním výživném a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném)

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ Náhradní výživné

§ 1

Předmět úpravy

(1) Tento zákon upravuje poskytování náhradního výživného nezaopatřeným dětem k zajištění jejich výživy v případě, že fyzická osoba, která má k dítěti soudem stanovenou vyživovací povinnost (dále jen „povinná osoba“), tuto svou povinnost řádně neplní.

(2) Náhradní výživné podle tohoto zákona je zvláštní sociální dávkou, kterou poskytuje stát.

§ 2

Oprávněná osoba, příjemce náhradního výživného a žadatel

(1) Osobou, která má podle tohoto zákona nárok na náhradní výživné (dále jen „oprávněná osoba“), je dítě

- a) které je nezaopatřené; nezaopatřenost dítěte se posuzuje podle předpisů o státní sociální podpoře¹⁾,
- b) ke kterému povinná osoba, jenž nežije s oprávněnou osobou v domácnosti²⁾, neplní vyživovací povinnost stanovenou jí rozhodnutím soudu České republiky, pokud na základě této vyživovací povinnosti je povinná osoba povinna poskytovat výživné alespoň ve výši 300 Kč měsíčně, a
- c) které má trvalý pobyt na území České republiky³⁾.

(2) Příjemcem náhradního výživného je osoba, které se vyplácí výživné náležející oprávněné osobě.

¹⁾ § 11 až 16 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

²⁾ § 115 občanského zákoníku.

³⁾ Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů.

(3) Žadatelem o náhradní výživné je osoba, která podá písemnou žádost o náhradní výživné a které se vyplácí výživné náležející oprávněné osobě.

§ 3

Podmínky nároku na náhradní výživné

- (1) Oprávněná osoba má nárok na náhradní výživné, pokud
- a) povinná osoba neplní vůči oprávněné osobě vyživovací povinnost stanovenou jí rozhodnutím soudu po dobu alespoň dvou po sobě jdoucích měsíců,
 - b) podala soudu po uplynutí doby uvedené v písmenu a) návrh na výkon rozhodnutí,
 - c) do tří měsíců po podání návrhu uvedeného v písmenu b) povinná osoba nezačala uhrazovat výživné, a to ani na základě výkonu rozhodnutí, a
 - d) příjem oprávněné osoby spolu s příjmem s ní společně posuzovaných osob nepřesahuje trojnásobek částky životního minima.

(2) Pro účely odstavce 1 písm. d) se

- a) společně posuzované osoby zjišťují podle zákona o životním a existenčním minimu⁴⁾,
- b) okruh příjmů oprávněné osoby a osob s ní společně posuzovaných zjišťuje podle zákona o životním a existenčním minimu⁵⁾; za příjem se však nepovažuje náhradní výživné,
- c) výše příjmu zjišťuje jako průměrný měsíční příjem vyplacený v posledních 6 měsících před podáním žádosti o náhradní výživné; pokud však došlo před podáním této žádosti k podstatnému snížení příjmu, zjišťuje se výše příjmu ke dni podání této žádosti,
- d) životní minimum zjišťuje jako úhrn částek životního minima všech společně posuzovaných osob⁶⁾.

§ 4

Vznik nároku na náhradní výživné

Na náhradní výživné vzniká nárok při splnění podmínek uvedených v § 3 od prvního dne měsíce následujícího po měsíci, v němž uplynula lhůta uvedená v § 3 odst. 1 písm. c).

§ 5

Výše náhradního výživného

- (1) Náhradní výživné se poskytuje ve výši
- a) tří čtvrtin výživného stanoveného soudem, jde-li o oprávněnou osobu do 15 let věku,
 - b) výživného, jde-li o oprávněnou osobu od 15 let věku.

⁴⁾ § 4 zákona č. 110/2006 Sb., zákona o životním a existenčním minimu.

⁵⁾ § 7 a 8 zákona č. 110/2006 Sb.

⁶⁾ § 3 odst. 4 zákona č. 110/2006 Sb.

(2) Náhradní výživné podle odstavce 1 lze poskytnout nejvýše ve výši 2,5 násobku částky životního minima oprávněné osoby stanovené zvláštním právním předpisem⁷⁾, podle věku pro oprávněnou osobu posuzovanou ve druhém pořadí⁸⁾.

(3) Náhradní výživné se poskytuje vždy za kalendářní měsíc.

§ 6

Změna výše náhradního výživného

(1) V případě změny výše výživného stanoveného soudem se náhradní výživné

- a) zvýší od měsíce, v němž byla podána žádost o jeho zvýšení,
- b) sníží od měsíce, od kterého bylo výživné soudem sníženo.

(2) V případě změny částek životního minima se náhradní výživné zvýší bez žádosti od měsíce, od něhož byly tyto částky zvýšeny.

§ 7

Doba poskytování náhradního výživného

(1) Náhradní výživné se poskytuje po dobu 12 měsíců.

(2) Trvají-li důvody pro poskytování náhradního výživného po uplynutí doby uvedené v odstavci 1 a byla-li do 1 měsíce po uplynutí této doby podána oprávněnou osobou písemná žádost o prodloužení poskytování náhradního výživného, prodlouží se poskytování náhradního výživného o dalších 12 měsíců; takto lze postupovat opakovaně.

(3) Náhradní výživné poskytované podle odstavce 2 lze prodloužit nejdéle do měsíce, který předchází měsíci, v němž oprávněná osoba dovrší 26. rok věku.

(4) Náhradní výživné se poskytuje nejdříve za měsíc, v němž byla podána žádost o poskytování náhradního výživného.

§ 8

Zánik nároku na náhradní výživné

(1) Nárok na náhradní výživné zanikne, začala-li povinná osoba plnit vůči oprávněné osobě vyživovací povinnost; za plnění této vyživovací povinnosti se pro účely náhradního výživného považuje, byla-li tato povinnost splněna za období tří měsíců po sobě jdoucích spadajících do doby poskytování náhradního výživného podle § 7 alespoň ve výši poloviny výživného, které za tyto měsíce náleží.

⁷⁾ Zákon č. 110/2006 Sb.

⁸⁾ § 3 odst. 3 zákona č. 110/2006 Sb.

(2) Nárok na náhradní výživné zanikne dále, zaplatila-li povinná osoba v době poskytování náhradního výživného podle § 7 výživné dlužné za dobu před dobou poskytování náhradního výživného alespoň ve výši odpovídající trojnásobku náhradního výživného stanoveného za měsíc.

(3) Nárok na náhradní výživné zaniká též, přesáhne-li příjem oprávněné osoby a osob s ní společně posuzovaných trojnásobek částky životního minima (§ 3 odst. 1 písm. d/).

§ 9

Zúčtování a vrácení náhradního výživného

(1) Příjemce náhradního výživného je povinen do 8 dnů po uplynutí doby poskytování náhradního výživného stanovené podle § 7 písemně oznámit orgánu, který mu vyplácel náhradní výživné, výši výživného zaplaceného v této době povinnou osobou, pokud nedošlo k zániku nároku na náhradní výživné podle § 8.

(2) Bylo-li v době poskytování náhradního výživného stanovené podle § 7 zaplaceno povinnou osobou výživné, k zániku nároku na náhradní výživné podle § 8 nedošlo a poskytování náhradního výživného

- a) bylo prodlouženo podle § 7 odst. 2, sníží se o toto výživné zaplacené povinnou osobou náhradní výživné vyplácené po tomto prodloužení,
- b) nebylo prodlouženo podle § 7 odst. 2, je příjemce náhradního výživného povinen vrátit orgánu uvedenému v odstavci 1 do 8 dnů po podání oznámení podle odstavce 1 náhradní výživné ve výši výživného zaplaceného povinnou osobou.

(3) Došlo-li k zániku nároku na náhradní výživné podle § 8 odst. 1, je příjemce náhradního výživného povinen vrátit orgánu náhradní výživné, a to ve výši výživného zaplaceného povinnou osobou. Tuto povinnost musí příjemce splnit ve lhůtě 8 dnů ode dne, kdy oznámil nebo měl oznámit skutečnosti uvedené v § 8 odst. 1.

§ 10

Přechod nároku na náhradní výživné

Nárok na náhradní výživné nelze započíst, postoupit ani dát do zástavy.

§ 11

Výplata náhradního výživného

(1) Náhradní výživné se vyplácí měsíčně, a to po uplynutí měsíce, za který náleží, nejpozději však do konce následujícího měsíce.

(2) Náhradní výživné vyplácí orgán, který o něm rozhoduje.

(3) Náhradní výživné se nevyplácí do ciziny.

§ 12

Orgány rozhodující o náhradním výživném

(1) O přiznání náhradního výživného, o změně jeho výše, prodloužení poskytování náhradního výživného, odnětí náhradního výživného a o vrácení náhradního výživného poskytnutého neoprávněně nebo v nesprávné výši nebo nahrazení přeplatku ve věcech náhradního výživného rozhodují obecní úřady obcí s rozšířenou působností (dále jen „orgán“).

(2) Místní příslušnost orgánu ve věcech náhradního výživného se řídí místem, kde je oprávněná osoba hlášena k trvalému pobytu³⁾.

(3) O odvolání proti rozhodnutí orgánu rozhoduje krajský úřad. Odvolání nemá odkladný účinek.

(4) Působnost stanovená tímto zákonem orgánu a krajskému úřadu je výkonem přenesené působnosti.

§ 13

Řízení o náhradním výživném

(1) Řízení o přiznání náhradního výživného se zahajuje na základě písemné žádosti podané žadatelem.

(2) Řízení o změně výše přiznaného náhradního výživného nebo o jeho odnětí a vrácení se zahajuje na návrh příjemce náhradního výživného nebo z moci úřední; ustanovení § 6 tím není dotčeno.

§ 14

Povinnosti žadatele o náhradní výživné

- (1) Žadatel o náhradní výživné je povinen
- a) osvědčit skutečnosti rozhodné pro nárok na náhradní výživné a jeho výši,
 - b) dát písemný souhlas k ověření těchto skutečností orgánem,
 - c) osobně se dostavit na výzvu orgánu, nebrání-li mu v tom těžko překonatelné překážky, zejména jeho zdravotní stav; o takovýchto překážkách je žadatel povinen orgán, jímž byl vyzván, neprodleně vyrozumět.

(2) K žádosti o náhradní výživné nebo o změnu jeho výše musí být přiloženy úředně ověřené kopie rozhodnutí soudu o stanovení výživného a jeho výše.

(3) Povinnosti uvedené v odstavci 1 se vztahují též na osoby společně posuzované.

(4) Žádost o přiznání náhradního výživného může být zamítnuta, nesplní-li žadatel o náhradní výživné nebo společně posuzovaná osoba povinnosti uvedené v odstavci 1 nebo

nemá-li žádost náležitosti uvedené v odstavci 2. Před zamítnutím žádosti musí orgán žadatele písemně upozornit na tyto nedostatky a vyzvat jej k jejich odstranění v přiměřené lhůtě.

§ 15

Povinnosti příjemce náhradního výživného

(1) Příjemce náhradního výživného je povinen do 8 dnů písemně ohlásit orgánu, který vyplácí náhradní výživné, výši výživného zaplaceného povinnou osobou v době trvání nároku na náhradní výživné s uvedením období, za které toto výživné bylo zaplacené, a další změny ve skutečnostech rozhodných pro trvání nároku na náhradní výživné, jeho výši nebo poskytování. Příjemce náhradního výživného je zejména povinen ohlásit změnu výše příjmu oprávněné osoby nebo osob s ní společně posuzovaných nebo toho, že oprávněná osoba přestala plnit podmínku nezaopatřenosti dítěte.

(2) Byl-li příjemce náhradního výživného vyzván orgánem, aby osvědčil skutečnosti rozhodné pro trvání nároku na náhradní výživné, jeho výši nebo poskytování, anebo aby se osobně dostavil k orgánu, je povinen této výzvě vyhovět, a to ve lhůtě do 8 dnů ode dne doručení výzvy, není-li stanovena lhůta delší; neučiní-li tak v určené lhůtě, může být poskytování náhradního výživného zastaveno nebo náhradní výživné může být odejmuto, jestliže příjemce náhradního výživného byl ve výzvě na tento důsledek upozorněn. Pro povinnost osobně se dostavit k orgánu, který vyplácí náhradní výživné, platí § 14 odst. 1 obdobně.

(3) Příjemce náhradního výživného, který nesplnil povinnost uloženou mu tímto zákonem nebo přijal náhradní výživné, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že bylo vyplaceno neprávem nebo ve vyšší částce, než náleželo, nebo jinak způsobil, že náhradní výživné bylo vyplaceno neoprávněně nebo v nesprávné výši, je povinen vrátit částky náhradního výživného přijaté neoprávněně.

(4) Nárok na vrácení neoprávněně přijatých částek zaniká uplynutím tří let ode dne, kdy bylo náhradní výživné vyplaceno; tato lhůta neplyne po dobu řízení o oprávněném prostředku nebo o žalobě.

(5) Ustanovení odstavců 2 až 4 se vztahuje obdobně též na společně posuzované osoby.

§ 16

Povinnosti správních úřadů a dalších osob

(1) Správní úřady a právnické a fyzické osoby jsou povinny na výzvu orgánu sdělit bezplatně údaje rozhodné podle tohoto zákona pro vznik nároku na náhradní výživné, jeho výši, poskytování a vrácení neprávem přijatých částek nebo náhradu přeplatku.

(2) Orgán má právo přezkoumat správnost údajů sdělených podle odst. 1.

(3) Mohou-li správní úřady a osoby uvedené v odst. 1 sdělit údaje rozhodné podle tohoto zákona jen za podmínky, že byly pro jejich sdělení zbaveny mlčenlivosti, a doloží-li orgán souhlas podle § 14 odst. 1 nebo odst. 3, má se za to, že jsou mlčenlivosti zbaveny.

(4) Ministerstvo vnitra pro účely tohoto zákona poskytuje příslušnému orgánu údaje z informačního systému evidence obyvatel³⁾ potřebné k ověření skutečností o trvalém pobytu podle § 2 odst. 1 písm. b) a c).

§ 17

Povinnosti orgánů rozhodujících o náhradním výživném a Ministerstva práce a sociálních věcí

(1) Dozor nad výkonem přenesené působnosti kraje v oblasti náhradního výživného vykonává Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „ministerstvo“).

(2) Ministerstvo, krajské úřady a orgány jsou oprávněny zpracovávat údaje potřebné pro rozhodování o náhradním výživném a jeho výplatě, a to včetně osobních údajů.

(3) Ministerstvo vede statistické údaje o náhradním výživném a nákladech na jeho výplatu; k vedení těchto statistických údajů jsou orgány povinny sdělovat ministerstvu potřebné údaje.

(4) Krajský úřad vede statistické údaje o náhradním výživném a nákladech na jeho výplatu v rámci svého správního území. Orgány rozhodující o náhradním výživném působící na správním území krajského úřadu jsou povinny v termínech a způsobem stanoveným krajským úřadem sdělovat údaje o náhradním výživném a nákladech na něj.

§ 18

Náklady řízení

Orgány rozhodující o náhradním výživném nemají nárok na náhradu nákladů vzniklých v řízení o náhradním výživném.

§ 19

Vztah ke správnímu řádu

V řízení podle tohoto zákona se postupuje podle správního řádu, není-li v tomto zákoně stanoveno jinak.

§ 20

Náklady na náhradní výživné

Náklady na náhradní výživné hradí stát.

ČÁST DRUHÁ Změna zákona o rodině

§ 21

V § 101 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 91/1998 Sb. a zákona č. 112/2006 Sb., se za odstavec 2 vkládá nový odstavec 3, který zní:

„(3) Jestliže orgán stanovený zvláštním právním předpisem poskytl náhradní výživné za výživné určené soudním rozhodnutím, přechází na něj nárok toho, jenž je z rozhodnutí oprávněn, a to až do výše poskytnutého náhradního výživného.“

ČÁST TŘETÍ Změna občanského soudního řádu

§ 22

V § 178 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 519/1991 Sb., zákona č. 171/1993 Sb., zákona č. 360/1999 Sb. a zákona č. 30/2000 Sb., se za odstavec 2 vkládá nový odstavec 3, který včetně poznámky pod čarou č. 69a zní:

„(3) Soud sděluje orgánu rozhodujícímu podle zvláštního zákona^{69a)} na jeho žádost údaje potřebné ke stanovení náhradního výživného, ověření nebo změně jeho výše a další údaje potřebné k provádění zákona o náhradním výživném.“

^{69a)} Zákon č./2007 Sb., o náhradním výživném a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném).“.

ČÁST ČTVRTÁ Změna zákona o životním a existenčním minimu

§ 23

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, se mění takto:

V § 7 odst. 2 se na konci textu písmene d) doplňují slova „podle zákona o rodině a náhradní výživné podle zákona o náhradním výživném“.

ČÁST PÁTÁ Změna zákona o pomoci v hmotné nouzi

§ 24

V zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, se § 32 zrušuje.

ČÁST ŠESTÁ Změna zákona o daních z příjmů

§ 25

V § 4 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 157/1993 Sb., zákona č. 323/1993 Sb., zákona č. 259/1994 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 149/1995 Sb., zákona č. 316/1996 Sb., zákona č. 209/1997 Sb., zákona č. 210/1997 Sb., zákona č. 111/1998 Sb., zákona č. 149/1998 Sb., zákona č. 168/1998 Sb., zákona č. 333/1998 Sb., zákona č. 63/1999 Sb., zákona č. 144/1999 Sb., zákona č. 225/1999 Sb., nálezu zákona č. 362/2003 Sb., zákona č. 438/2003 Sb., zákona č. 562/2004 Sb., zákona č. 669/2004 Sb., zákona č. 342/2005 Sb., zákona č. 357/2005 Sb., zákona č. 545/2005 Sb., zákona č. 56/2006 Sb., zákona č. 109/2006 Sb., zákona č. 112/2006 Sb., zákona č. 189/2006 Sb., zákona č. 203/2006 Sb., zákona č. 223/2006 Sb. a zákona č. 267/2006 Sb., se na konci písmene ch) doplňují slova „a příjem přijatý ve formě náhradního výživného podle zvláštního právního předpisu¹²³⁾“.

Poznámka pod čarou č. 123 zní:

¹²³⁾ „Zákon č..../2007 Sb., o náhradním výživném a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném).“.

ČÁST SEDMÁ Změna zákona o státní sociální podpoře

§ 26

zákona č. 424/2003 Sb., zákona č. 53/2004 Sb., zákona č. 237/2004 Sb., zákona č. 315/2004 Sb., zákona č. 562/2004 Sb., zákona č. 124/2005 Sb., zákona č. 168/2005 Sb., zákona č. 204/2005 Sb., zákona č. 218/2005 Sb., zákona č. 377/2005 Sb. a zákona č. 381/2005 Sb., se mění takto:

V § 5 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění zákona č. 242/1997 Sb., zákona č. 492/2000 Sb., zákona č. 271/2001 Sb., zákona č. 125/2003 Sb., zákona č. 362/2003 Sb., zákona č. 438/2003 Sb., zákona č. 453/2003 Sb., zákona č. 436/2004 Sb., zákona č. 552/2005 Sb., zákona č. 113/2006 Sb., zákona č. 189/2006 Sb., zákona č. 267/2006 Sb. a zákona č. 585/2006 Sb., se v písm. b) bodu 2 za slova „o rodině“ vkládají slova „nebo podle zákona o náhradním výživném“.

ČÁST OSMÁ ÚČINNOST

§ 27

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. července 2007.

D ů v o d o v á z p r á v a

Obecná část

1. Zhodnocení současného stavu v oblasti vyživovací povinnosti k nezaopatřeným dětem

Demografické údaje

V České republice je v přepočtu na počet obyvatel nejvyšší rozvodovost v Evropě. Na tisíc obyvatel připadají tři rozvody. Ročně je rozvedeno kolem 30 tis. manželství. Počet rozvedených manželství s nezletilými dětmi kulminoval v roce 1996, kdy bylo rozvedeno 23 438 manželství, tedy 71 % ze všech povolených rozvodů. V posledních dvou letech je rozváděno řádově 20 tis. manželství s dětmi a jejich podíl na všech rozvodech činí přibližně 65 %. Nejčastěji se rozvádějí manželství s jedním dítětem (58%), se dvěma dětmi 37 %, s třemi a více dětmi 5 % manželství.

V roce 2003 bylo v ČR evidováno 343 tis. neúplných rodin se závislými dětmi, včetně studujících ve věku do 26 let. Podle statistických údajů za rok 2001 (zaokrouhlováno) činil počet neúplných rodin s jedním dítětem 222 tis. (65 %), se dvěma dětmi 102 tis. (30 %) se třemi a více dětmi 19 tis. (6 %). Na výživné od druhého rodiče, event. obou má právní nárok kolem 350 tisíc dětí. Soubor neúplných rodin není složen jen z rozvedených rodičů, ale i ovdovělých nebo neprovdaných matek.

Péče soudu o nezletilé

Nárůst agendy soudů v péči o nezletilé děti je výrazný. Zatímco v roce 1990 bylo ve věci výchovy a výchovných opatření rozhodováno o 64 tis. právech, v roce 2003 téměř o 90 tis. Počet rozhodnutí o výživném přesáhl hranici 100 tis. v roce 1999 a v roce 2003 dosáhl počtu 110 tis. V řízení o výchově byly nezletilé děti v roce 2003 svěřeny do výchovy 21 369 matkám a 1 807 otcům. Tomu odpovídají i počty rozhodnutí o výživném, které bylo uloženo druhému z rodičů. Vyživovací povinnost byla uložena 19 363 otcům a 1 807 matkám. Délka soudního řízení ve věci výchovy a výživy se několik let po sobě jdoucích pohybuje nejčastěji mezi 2-3 měsíci (4 tis. věcí), dalších 4 tisíce věcí bývá vyřízeno do 12 měsíců. Na více než 2 roky se řízení každoročně prodlužuje přibližně v 500 případech. Pravomocné rozhodnutí soudu o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy a jaké výživné je povinen platit rodič nežijící s dítětem ve společné domácnosti, bohužel zaopatření oprávněných dětí v mnoha případech neřeší.

Vymahatelnost práva na plnění vyživovací povinnosti

Vymahatelnost práva je v ČR obecně na nízké úrovni. V případech nezaopatřených dětí však neplnění vyživovací povinnosti a její nedobytnost představuje závažný problém spočívající v ohrožení řádného vývoje dítěte, a to jak pro finanční nedostupnost vzdělávacích, sportovních a kulturních aktivit nutných k rozvoji dítěte, tak maximální pracovní vytíženost matek. K ohrožení řádného vývoje dítěte přispívá i chudoba neúplných rodin. Známa je neochota zaměstnavatelů najít pro osamělé matky odpovídající pracovní zařazení. S mimořádnými problémy je tak zajišťováno zabezpečení alespoň základních potřeb dětí -

bydlení, stravy a ošacení. Výživné tedy chybí nejen k uhrazení běžných potřeb dítěte, ale i dalších potřeb prospěšných k jeho všestrannému rozvoji. Dle sdělení z řad advokátů je výživné vyměřováno zpravidla v částce, která představuje 15% z příjmu povinného. Výše výživného činí v ČR průměrně 1570 Kč měsíčně. Skutečná výše nákladů na zajištění základních potřeb dítěte činí měsíčně podle údajů ČSÚ 6 350 Kč.

Až do roku 2001 byl v ročence soudních agend vykazován počet návrhů na výkon rozhodnutí dlužného výživného srážkami ze mzdy. Po roce 1989 počet návrhů postupně klesal až na hranici 10 tis. a od té doby není sledován.

Zanedbání povinné výživy

Vzestupný trend je dlouhodobě zaznamenáván u počtu osob odsouzených za neplnění vyživovací povinnosti podle § 213 trestního zákona. Od roku 1983 stoupl jejich počet šestinásobně. V roce 1983 činil 973 odsouzených, v roce 1993 již 1986 odsouzených a v roce 2003 pak bylo odsouzeno 6854 osob, z toho 583 žen. Opakovaně bylo odsouzeno 1154 osob. Pravomocné odsouzení povinného ale neznamená, že oprávněné dítě nebo studující se svého práva domohou. Stranou pozornosti zůstává, že judikatura považuje dlouhodobé neplnění vyživovací povinnosti či pravomocné odsouzení za trestný čin zanedbání povinné výživy za závažný způsob zanedbání rodičovské povinnosti (R 41/1976), dále i to, že dlouhodobým neplněním výživného je oprávněná osoba vydána stavu nouze. Tato okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby je naplněna i tehdy, když hrozící nouze byla odvrácena matkou dítěte na úkor uspokojování jejích vlastních potřeb a při mimořádném pracovním vypětí, popř. poskytnutím státního příspěvku na výživu dítěte (R 42/1982).

Tam, kde povinný neplní dobrovolně, ani trest, ani výkon rozhodnutí nepřináší účinnou nápravu. Vymáhání výživného je nedokonalý právní nástroj státního donucení, zejména v případech, kdy povinný má prokázat příjmy z jiné než závislé činnosti, zejména z podnikání. Problémy jsou větší, než je tomu u stanovení výše výživného. Pro účely stanovení výše výživného byla po mnoha diskuzích prolomena zásada mlčenlivosti finančních úřadů a uložena jim povinnost poskytnout údaje o základu daně z příjmu, z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti, z kapitálového majetku, z pronájmu a ostatních příjmů fyzické osoby. Je však třeba podotknout, že výše základu daně může být zkreslená, ať již z důvodu neschopnosti podnikatele nebo jeho úmyslným jednáním. Naproti tomu, jde-li o vymáhání výživného pro nezletilé dítě, pomůže soud, a to na žádost účastníka, pouze při zjišťování bydliště povinného. Plátce mzdy nebo jiného příjmu povinného nebo peněžní ústav, u něhož má povinný své účty a čísla účtů, může soud zjišťovat jen dotazem na povinného. Sankcí za neuvedení nebo zkreslení požadovaných údajů je uložení pořádkové pokuty. Z výčtu způsobu výkonu rozhodnutí přicházejí v úvahu srážka ze mzdy jak pro běžné, tak dlužné výživné, přikázání pohledávky z účtu peněžního ústavu nebo prodej nemovitých nebo movitých věcí pouze pro dlužné výživné.

Náhradní (zálohované) výživné

Problém úniku před plněním pravomocných rozhodnutí, jimiž bylo určeno výživné pro děti, není nový. Proto byly činěny kroky, aby potřebným dětem bylo ze strany společnosti pomoheno. Stát v rámci svých možností potřeby pravidelně zabezpečoval, ale nepřevzal vyživovací povinnost rodičů na sebe. Posléze to, co poskytl – plnění za jiného – vymáhal

zpět. Plnění za jiného není věcí soukromému právu neznámou a stát se jako věřitel dlužného výživného nachází v lepší pozici než nezaopatřené dítě. Po druhé světové válce bylo zálohované výživné upraveno zákonem č. 57/1948 Sb., o zálohování výživného dětem. Ten byl nahrazen v roce 1952 zákonem č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, který zavedl příspěvek na úhradu osobních potřeb dětí. Tento zákon byl zrušen zákonem o rodině.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, upravuje zálohované výživné v § 101 jako splnění výživného za jiného s následným regresem. Státní orgán je oprávněn svým jménem požadovat úhradu plnění, pokud splnil za povinného zcela nebo zčásti to, co bylo jeho povinností, ale nárok oprávněného na něj přímo nepřechází (k přechodu nároku oprávněného na státní orgán docházelo podle ustanovení § 102 zákona o rodině, které bylo k 1. lednu 2007 zrušeno). Stejná úprava byla dříve promítnuta do zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, do zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, a konkretizována v příslušných vyhláškách. Zálohování výživného bylo prováděno pevnou částkou odstupňovanou podle věku dítěte.

Změna přišla se zákonem č. 463/1991 Sb., o životním minimu, na který navázal zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti. Těmito zákony bylo zálohované výživné přeměněno v příspěvek na výživu a začleněno do systému dávek sociální potřebnosti vázaných na životní minimum. Problematičnost této konstrukce příspěvku na výživu podle § 5 zákona o sociální potřebnosti spočívala v tom, že životní minimum bylo v příslušném zákoně charakterizováno jako dávka krátkodobé povahy, tedy pro pokrytí krátkého období finanční nedostatečnosti, nikoli na dlouhodobé pokrytí nákladů na výchovu a výživu nezaopatřeného dítěte.

Ke stanovenému výživnému se nepřihlíželo, přesto, že „v případě nezletilých dětí nejde jen o uhrazování výživy, ale i o uspokojování dalších hmotných potřeb (oblečení), kulturních potřeb, získání a prohlubování vzdělání, včetně pěstování individuálních zájmů dítěte.“ (R 30/1990). Výše příspěvku na výživu byla stanovena výší rozdílu mezi příjmem dítěte a jeho životním minimem. V případě, že z úhrnu příjmů společně posuzovaných osob připadla na dítě částka vyšší, než je jeho životní minimum na osobní potřeby, příspěvek poskytován není. Byla-li částka připadající na dítě nižší než jeho životní minimum, byl příspěvek poskytován v částce do vyrovnání životního minima oprávněného dítěte.

Současná úprava

Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu byl s účinností od 1. ledna 2007 nahrazen zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, byl ke stejnému datu nahrazen zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, který v § 32 zavedl ustanovení o části příspěvku na živobytí nahrazující neplacené výživné. Toto ustanovení stanoví, že je-li jednou ze společně posuzovaných osob nezaopatřené dítě, kterému není déle než 3 měsíce placeno soudem stanovené výživné, určuje se pro účely příspěvku na živobytí nejprve částka nahrazující neplacené výživné nebo jeho část, která bude poskytována jako součást příspěvku na živobytí. Výše části příspěvku na živobytí nahrazující neplacené výživné se stanoví ve výši soudem stanoveného výživného, nejvýše však ve výši rozdílu mezi příjmem dítěte a jeho životním minimem.

V případě přijetí dlužného výživného je příjemce příspěvku na živobytí povinen vrátit orgánu pomoci v hmotné nouzi, který vyplatil příspěvek na živobytí, částky, které mu byly poskytnuty, a to až do výše přijatého dlužného výživného. Této povinnosti předchází možnost snížit o tuto částku výši příspěvku na živobytí, na kterou vznikl nárok v následujícím období. Pro účely stanovení části příspěvku na živobytí nahrazující neplacené výživné se za příjem

dítěte považuje poměrná část z úhrnu příjmů společně posuzovaných osob podle § 9 odst. 2 zákona o sociální potřebnosti.

Problémy, které byly spojeny s předchozí právní úpravou, tak přetrvávají v platném právním řádu. Postavení druhého rodiče, hmotně zabezpečeného tak, že jeho příjem včetně sociálních dávek, ale bez přihlídnutí k výživnému na nezaopatřené dítě, přesahuje společně posuzované hranice životního minima, poskytování příspěvku nepřipouští a dítě, které má právní nárok na výživné, výživné nebo jeho alikvotní část nedostává. Výše příspěvku není tedy omezena, jak by s ohledem na jeho charakter bylo logické, výši výživného stanoveného soudem, ale dle znění zákona výši rozdílu mezi příjmem dítěte a jeho životním minimem.

Počet nezaopatřených dětí pobírajících příspěvek na výživu postupně stoupá:

Rok	Počet dětí	Příspěvky celkem (mil.Kč/rok)	Průměr na dítě (Kč/rok)	Průměr na dítě (Kč/měsíc)
2001	25 182	94 881	3 768	314
2002	26 433	101 100	3 825	319
2003*)	28 000	110 930	3 962	330

*) V tomto roce změnilo MPSV ČR statistického ukazatele a vykazuje počet poskytnutých dávek 121 tis. Počet 28 tis. dětí je dán odhadem VÚMPSV ČR.

Průměrný měsíční příspěvek na výživu představuje přibližně 20% průměrného výživného a 5% z ročních nákladů na základní potřeby dítěte.

Při analýze důvodů poklesu porodnosti je jako jeden z důvodů uváděn i ekonomický dopad na rodinu. Finanční náklady s výchovou a výživou dítěte spojené byly vypočteny ze statistiky ČSÚ. Dále se uvádí srovnání vypočtených nákladů se současným životním minimem na osobní potřeby nezaopatřeného dítěte.

	Náklady na nezaopatřené dítě (ČSÚ) (Kč)		Životní minimum nezaopatřeného dítěte (Kč)		
	Měsíčně	Ročně		Měsíčně	Ročně
Do 1 roku	5099	61188			
Do 6 ti let za každý rok života	3698	44370	Do 6 ti let	1750	21000
V 1.- 5.třídě za každý rok docházky	3538	42460	Od 6ti do 10 let	1950	23400
V 6.- 9.třídě za každý rok docházky	4583	55000	Od 10 do 15 let	2310	27720
Na střední škole za každý rok docházky (4 r.)	3800	45600	Od 15 do 26 let	2530	30360
Na VŠ za každý rok studia (5 let)	4833	58000			

Výše příspěvku na výživu, který je vyplácen do životního minima dítěte, se v tomto světle jeví jako nedostatečná. Navíc, při stanovení podmínek pro jeho přiznání, jsou z příspěvku na výživu vyloučeny všechny nezaopatřené děti oprávněné pobírat výživné, jestliže příjem rodiče, se kterým žijí ve společné domácnosti, a sociálních dávek, které pobírá, dosahuje částky jeho životního minima na osobní potřeby. O výši životního minima dvoučlenné domácnosti informuje následující tabulka:

Životní minimum dvoučlenné domácnosti podle věku dětí

Částka na domácnost	2630	2630	2630	2630
ŽM matky	2400	2400	2400	2400
ŽM do 6 ti let	1750			
ŽM 6-10 let		1950		
ŽM 10-15 let			2310	
ŽM 15-26 let				2530
ŽM celkem	6780	6980	7340	7560

Tento příklad byl vybrán, s ohledem na 65% zastoupení rodin s 1 dítětem v souboru neúplných rodin. Další propočty se od této skutečnosti odvíjejí.

Pokus změnit dosavadní nevyhovující úpravu byl učiněn v roce 2001, kdy byl skupinou poslanců podán návrh zákona o náhradním výživném a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (tisk č. 848). K tomuto návrhu zákona zaujala vláda usnesením ze dne 14. března 2001 č. 240. Vláda v tomto usnesení vyjádřila souhlas s principy navrhované úpravy, avšak upozornila na potřebu dořešit řadu otázek; přitom nabídla při dopracování návrhu zákona svou součinnost. K tomuto dopracování však již nedošlo a návrh zákona schválen nebyl.

2. Navrhovaná úprava

Předkládané znění návrhu zákona vychází z obdobné předlohy, která již byla Poslaneckou sněmovnou schválena ve IV. volebním období (sněm. tisk č. 964). Po uplatnění veta prezidentem republiky dne 8. června 2006, tj. v době po volbách nové Poslanecké sněmovny, však již o zákonu nebylo znovu hlasováno a proto nebyl přijat. Navrhované znění oproti v loňském roce projednávané předloze reaguje jen na přijetí nových právních předpisů.

Navrhuje se poskytovat místo části příspěvku na živobytí nahrazující neplacené výživné (§ 32 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi) náhradní výživné ve výši tři čtvrtin výživného stanoveného soudem, jde-li o dítě do 15 let věku, a plné výživné stanovené soudem, jde-li o oprávněnou osobu od 15 let věku., nejvýše však v částce 2,5 násobku částky životního minima oprávněné osoby stanovené zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Tedy pro děti do 6 let věku 2 625,- Kč, do 10 let věku 2 925,- Kč., do 15 let věku 3 465,- Kč a do 26 let věku 3 795,- Kč. Nárok na náhradní výživné má neúplná rodina, pokud součet jejich společných příjmů je menší než trojnásobek životního minima společně posuzovaných osob. O situaci neúplné rodiny s jedním dítětem v daných věkových kategoriích informuje následující tabulka:

Věk dítěte	3 násobek ŽM rodiny (Kč)	1,5 násobek ŽM dítěte (Kč)	Náhradní výživné (Kč/rok)	Odhad počtu příjemců za měsíc (osob)	Náklady za rok (Kč)
Do 6 ti let	20340	2625	31500	8000	252000000
6 – 10 let	20940	2925	35100	10000	351000000
10 - 15 let	22020	3465	41580	9000	374220000
15 - 26 let	22680	3795	45540	13000	592020000
Celkem				40000	1 569,240,000

Uvedené údaje jsou stochastické. Při výpočtu byl brán v úvahu počet neúplných rodin s jedním dítětem v souboru neúplných rodin (65%), doba trvání manželství od jeho uzavření do rozvodu (66% manželství je rozvedeno do 15 let), rozložení jednotlivých věkových jednotek osob do 26 let, přičemž děti do 15 let jsou zastoupeny 42%, mladí lidé do 26 let 48% osob.

3. Finanční dopad

V tabulce uvedené v bodu 2 je uveden maximální náklad ve výši 1,57 mld. Kč za rok. Od tohoto údaje je třeba odečíst jednak dosavadní náklad na příspěvek na výživu dítěte (cca 120 mil. Kč), jednak je třeba vzít v úvahu, že ne každé stanovené výživné dosahuje maximálně možné výše navrhovaného náhradního výživného (dá se odhadnout, že skutečně stanovené výživné bude dosahovat cca až 2/3 možného náhradního výživného). Přechodem nároku na výživné na stát se získá cca 1/3 stanoveného výživného. Zápočtem náhradního výživného do příjmů pro účely státní sociální podpory a dávek sociální péče dojde též ke snížení nákladů na tyto dávky. Náklad spojený s návrhem zákona tak představuje ročně cca 500 mil. Kč, které představují výdaj hrazený ze státního rozpočtu.

Předpokládané náklady na úhradu náhradního výživného dle krajů

Podle předkládaného návrhu zákona by počet oprávněných dětí stoupl v jednotlivých krajích o 43% a v absolutních číslech by se pohyboval v rozmezí cca od 1 tis. dětí v kraji Plzeňském po cca 9 tis. v kraji Moravskoslezském. Finanční dopad na jednotlivé kraje se v maximálních částkách pohybuje v rozmezí od 41 mil. Kč až k částce 363 mil.Kč. Pokud jde o odhad skutečně zvýšených nákladů na náhradní výživné pohybují se od 13 mil. Kč do 117 mil. Kč. Podrobné údaje přináší shora uvedená tabulka. Finanční nároky na územní jednotky krajů vykazují ještě výraznější rozdíly od několika desítek až po několik tisíc oprávněných dětí a ve finančních částkách se pohybují v rozmezí několika set tisíc až několika milionů Kč.

Kraje	Počet územních jednotek	Počet dětí	Počet dětí	Podíl	Počet dětí	Náklady	Podíl	Náklady	Náklady
		2002	2003upr.	z dětí	zvýšený	2003	z nákladů	zvýšené odhad	zvýšené maximum
		(osoby)	(osoby)	%	(osoby)	(tis.Kč)	%	(tis.Kč)	(tis.Kč)
Hl. m. Praha	1	949	1 012	3,6%	1 446	6 718	6,1%	30 280	93 506
Středočeský	12	2 330	2 485	8,9%	3 550	8 486	7,6%	38 249	118 114
Jihočeský	7	1 314	1 401	5,0%	2 002	4 541	4,1%	20 468	63 205
Plzeňský	7	624	666	2,4%	951	2 955	2,7%	13 319	41 130
Karlovarský	3	695	741	2,6%	1 059	4 780	4,3%	21 545	66 531
Ústecký	7	3 579	3 817	13,6%	5 453	12 142	10,9%	54 728	169 001
Liberecký	4	943	1 006	3,6%	1 437	4 799	4,3%	21 631	66 796
Královéhradecký	5	958	1 022	3,6%	1 460	3 406	3,1%	15 352	47 407
Pardubický	4	2 279	2 431	8,7%	3 472	4 787	4,3%	21 577	66 629
Vysočina	5	859	916	3,3%	1 309	4 282	3,9%	19 300	59 600
Jihomoravský	7	2 632	2 807	10,0%	4 010	12 753	11,5%	57 482	177 505
Olomoucký	5	1 976	2 107	7,5%	3 011	7 597	6,8%	34 242	105 740
Zlínský	4	1 233	1 315	4,7%	1 879	7 600	6,9%	34 256	105 782
Moravskoslezský	6	5 882	6 273	22,4%	8 962	26 084	23,5%	117 570	363 055
Celkem		26 253	28 000	100,0%	40 000	110 930	100,0%	500 000	1 544 000

Podobné úvahy lze uplatnit při stanovení finančních dopadů na rozpočty jednotlivých krajů. Je však třeba zdůraznit, že jak v počtu dětí, které pobírají příspěvek na živobytí podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, tak ve vynaložených nákladech jsou výrazné rozdíly. Např. v kraji Moravskoslezském pobírá příspěvek cca 6 tis. dětí, zatímco v Plzeňském kraji je takových dětí přibližně 600.

Na rozpočet obcí nebude mít navrhovaný zákon dopad.

4. Soulad navrhované právní úpravy s ústavním pořádkem ČR

Navrhovaný zákon je v souladu s ústavním pořádkem ČR, zejména s ustanovením čl. 32 Listiny základních práv a svobod, které garantuje zvláštní ochranu práv dětí a právo rodičů, kteří pečují o děti, na pomoc státu. Podle Listiny má podrobnosti stanovit zákon.

5. Soulad navrhované právní úpravy s mezinárodními smlouvami a s právem Evropské unie

Zvláštní ochranu dětí a mladistvých zabezpečují zejména Úmluva o právech dítěte (zejm. čl. 3 a 27), Evropská sociální charta (čl. 17), Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (čl. 10) a Doporučení rady Evropy č.R(82)2 o zálohových platbách výživného na dítě státem, které bylo přijato Výborem ministrů RE 4. února 1982. Navrhovaný zákon je v souladu s těmito mezinárodními dokumenty, které naplňuje. Navrhovaná úprava není v rozporu s právem EU, které v této oblasti poskytuje volnost vnitrostátnímu zákonodárci; je proto slučitelná s právem EU.

6. Uplatnění Doporučení rady Evropy R č. (82)2 v národním právu

Doporučení Rady Evropy č. R (82)8 nabádá státy garantovat dávky výživného pro nezaopatřené děti, pokud povinná osoba tuto povinnost neplní. Doporučuje státům, aby založily systém zálohových plateb výživného dětem, který by respektoval principy uvedené v Dodatku k uvedenému doporučení. Rakousko zavedlo tento systém již v roce 1976 Spolkovým zákonem o platbách zálohy na výživu dětí (Unterhaltsvorschussgesetz), který byl novelizován v roce 1985 (BGBl. Nr. 451/1985). Podle tohoto zákona má dítě právo dostávat zálohové platby, pokud splňuje následující podmínky: rakouskou státní příslušnost, nezletilost, povinná osoba stanovené výživné neplatí nebo plní jen částečně a existuje-li vynutitelný nárok, včetně neúspěšných pokusů o jeho vynucení. K finanční situaci rodiče, kterému bylo dítě svěřeno do péče a žije s ním ve společné domácnosti, se nepřihlíží. Měsíční výška těchto zálohových plateb je ekvivalentem výšky stanovené ve vynutitelném nároku. Horní hranice částky odpovídá výši sirotčího důchodu v systému sociálního pojištění, minimální hranice stanovena není. Jinak je tento právní institut založen na občanském právu a vztahuje se pouze na rakouské občany; na systém sociálního zabezpečení vázán není.

Zálohování plateb výživného nezaopatřeným dětem, pokud povinný rodič neplní, je garantováno např. i v Dánsku.

Zvláštní část

K § 1

Vymezuje se předmět úpravy zákona, jímž je stanovení náhradního výživného nezaopatřeným dětem. Náhradní výživné představuje zvláštní sociální dávku poskytovanou

státem, jejíž režim je upraven navrhovaným zákonem. Vzhledem ke specifčnosti problematiky a podmínkám nároku, které nejsou závislé na sociální potřebnosti, se volí forma samostatného zákona. Náhradní výživné bude dávkou nárokovou.

K § 2

Vymezuje se okruh oprávněných osob. Oprávněnou osobou bude nezaopatřené dítě, ke kterému neplní povinná osoba vyživovací povinnost stanovenou jí rozhodnutím soudu. Vzhledem k tomu, že malé částky vyživovací povinnosti nemohou ohrozit výživu a výchovu dítěte, stanoví se, že výživné musí dosahovat aspoň 300 Kč měsíčně. Jako u ostatních sociálních dávek se také zde stanoví podmínka trvalého pobytu na území České republiky; státní občanství rozhodné nebude.

Příjemcem dávky bude buď nezaopatřené dítě, je-li zletilé a výživné se mu vyplácí, nebo zákonný zástupce nezaopatřeného nezletilého dítěte, jemuž je výživné na dítě vypláceno.

K § 3

Ustanovení stanoví podmínky nároku na náhradní výživné. Základní podmínkou bude neplacení výživného povinnou osobou po určitou dobu a neúspěšnost návrhu na výkon rozhodnutí; fakticky se jedná o dobu pěti měsíců, tedy dobu dostatečnou ke zjištění, že neplnění vyživovací povinnosti má dlouhodobější charakter a že proto může dojít k vážnějšímu ohrožení výživy dítěte.

Náhradní výživné je účelné poskytovat jen v těch případech, kdy neplnění vyživovací povinnosti ohrožuje životní úroveň dítěte a rodiny, a proto se stanoví trojnásobek životního minima rodiny jako hranice příjmu, nad níž se náhradní výživné již nebude poskytovat. Například jedná-li se o matku, která má v péči dítě od 6 do 10 let věku, bude touto hranicí pro tyto dvě osoby částka 20 940 Kč.

K § 4

V ustanovení se vymezuje, kdy nejdříve vzniká nárok na náhradní výživné. Vzhledem k podmínkám uvedeným v § 3 se jedná o šestý měsíc neplnění vyživovací povinnosti. Není účelné poskytovat dávku dříve, neboť musí být prokázáno, že neplnění vyživovací povinnosti má dlouhodobější charakter.

K § 5

Výše náhradního výživného se stanoví v závislosti na věku nezaopatřeného dítěte; hranicí je zde 15 let. U dětí starších 15 let se předpokládají vyšší náklady, a proto se volí výše dávky ve výši výživného.

Náhradní výživné nemá za účel nahrazovat v plném rozsahu stanovené výživné, které může v závislosti na výši příjmu povinného rodiče dosahovat i vysokých částek; plná náhrada neplaceného výživného by popírala sociální charakter dávky a znamenala by též neúměrné náklady. Stanoví se proto horní hranice dávky, která s přihlédnutím k platným částkám životního minima (v roce 2006) bude v pásmu od 2 625 Kč do 3 795 Kč měsíčně.

K § 6

Upravuje se postup v případě, dojde-li ke změně výše náhradního výživného. Pokud dojde ke změně výživného soudem tak, že se výživné zvýší, dojde ke zvýšení náhradního výživného jen na základě žádosti příjemce, a to od měsíce, v němž byla tato žádost podána; pokud by došlo ke snížení výživného, snižuje se zároveň náhradní výživné, a to přímo na základě zákona.

V případě změny částek životního minima se náhradní výživné zvýší automaticky, tj. bez žádosti.

K § 7

Poskytování náhradního výživného je vázáno na trvání vyživovací povinnosti stanovené soudem. V rámci této vyživovací povinnosti se náhradní výživné přiznává na dobu 12 kalendářních měsíců s možností prodloužení vždy o dalších 12 kalendářních měsíců. O toto prodloužení je třeba požádat; při rozhodování o prodloužení budou zároveň prověřeny důvody trvání nároku na náhradní výživné.

Náhradní výživné nelze poskytovat zpětně, neboť jeho účelem není řešit dlužné výživné, ale zajistit ovát přiměřenou výživu dítěte průběžně.

K § 8

Ustanovení upravuje postup v případě, kdy povinná osoba začne plnit svou vyživovací povinnost. Rozlišují se přitom dvě situace. První situace se týká placení běžného výživného za období 3 kalendářních měsíců aspoň v poloviční výši; druhá situace se týká zaplacení dluhu za období před poskytováním náhradního výživného ve výši aspoň trojnásobku náhradního výživného. Není účelem, aby náhradní výživné bylo poskytováno při platbě výživného, byť v částečné výši. Pokud by plnění vyživovací povinnosti bylo jen dočasné, lze podat novou žádost o náhradní výživné, budou-li znovu splněny podmínky uvedené v § 3.

Nárok na náhradní výživné zaniká též v případě, přesáhne-li příjem oprávněné osoby a osob s ní společně posuzovaných trojnásobek částky životního minima.

K § 9

V ustanovení odstavců 1 a 2 se upravuje postup v případech, kdy bylo povinnou osobou zaplacen výživné, avšak v částkách, které neznamenají zánik nároku na náhradní výživné podle § 8. Na základě oznamovací povinnosti podle odstavce 1 se buď provede zúčtování, tj. snížení náhradního výživného o zaplacené výživné v případě prodloužení poskytování náhradního výživného, nebo se náhradní výživné vrátí ve výši zaplaceného výživného, pokud k prodloužení poskytování nedošlo. Tímto postupem se zabraňuje dvojímu plnění.

V odstavci 3 se upravuje postup při zaplacení výživného v částkách znamenajících zánik nároku na náhradní výživné; také zde se zamezuje dvojímu plnění.

K § 10

Nárok na náhradní výživné je vázán na oprávněnou osobu, a proto jej nelze započíst, postoupit ani dát do zástavy; tyto právní úkony by byly v rozporu s účelem dávky.

K § 11

Stanoví se měsíční periodicita výplaty dávky s tím, že musí být vyplacena nejpozději do konce následujícího kalendářního měsíce.

K § 12

V oblasti dávek sociální péče je příslušným orgánem poskytujícím opakující se peněžité dávky včetně příspěvku na výživu dítěte zpravidla obecní úřad obce s rozšířenou působností. Působnost tohoto úřadu se u náhradního výživného stanoví proto obdobně; vzhledem k charakteru dávky se bude jednat o výkon přenesené působnosti.

K § 13

Upravuje se zahájení řízení, které bude vždy v dispozici osoby, která je v případě přiznání dávky považována za jejího příjemce. V situacích uvedených v odstavci 2 lze řízení zahájit i z moci úřední.

K § 14 až 16

Povinnosti žadatelů, společně posuzovaných osob, příjemců dávky, správních úřadů a dalších osob jsou obdobně povinnostem stanoveným v jiných sociálních oblastech.

K § 17

Určuje se ústřední orgán, do jehož působnosti bude patřit výkon dozoru v oblasti náhradního výživného; tímto orgánem bude Ministerstvo práce a sociálních věcí. Ministerstvo práce a sociálních věcí bude také vést potřebnou statistiku v této oblasti včetně nákladů na dávku, které budou zjišťovány podle výše dávek.

K § 18

Jedná se o období ustanovení obsažených v jiných sociálních předpisech.

K § 19

Řízení ve věcech náhradního výživného je řízením správním a řídí se správním řádem s odchylkami stanovenými v zákoně o náhradním výživném.

K § 20

Náhradní výživné je státní dávkou hrazenou ze státního rozpočtu.

K části druhé

V zákoně o rodině se upravuje přechod nároku na výživné, které měla platit povinná osoba, v případě poskytnutí náhradního výživného.

K části třetí

Upravuje se součinnost soudů s orgány rozhodujícími o náhradním výživném; jedná se o sdělování nebo ověřování potřebných údajů, zejména o výživném a povinných osobách.

K části čtvrté

Stanoví se pro účely životního minima, že náhradní výživné se bude, stejně jako výživné, považovat za příjem.

K části páté

Zrušuje se ustanovení § 32 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, které s účinností od 1. ledna 2007 stanovilo pravidla pro výplatu té části nově zavedeného příspěvku na živobytí, která nahrazuje neplacené výživné.

K části šesté

Náhradní výživné se pro daňové účely bude považovat za příjem osvobozený od daně z příjmů, stejně jako výživné.

K části sedmé

Náhradní výživné se bude započítávat jako příjem pro účely dávek státní sociální podpory.

K § 27

Stanoví se dostatečná doba legisvakance k přijetí potřebných organizačních opatření k realizaci zákona.

Mgr. Anna Čurdová v.r.
Ing. Antonín Sed'a v.r.
Ing. Hana Orgoníková v.r.
Josef Smýkal v.r.
Ing. Zdeněk Škromach v.r.
prof. RNDr. Ivan Ohlídál, DrSc. v.r.
Ing. Vladimíra Lesenská v.r.
Mgr. Bohuslav Sobotka v.r.
Ing. Jiří Paroubek v.r.

Platné znění novelizovaných zákonů s vyznačením navrhovaných změn

Platné znění části zákona č. 94/1963 Sb., o rodině

§ 101

(1) Kdo zcela nebo zčásti splnil za jiného vyživovací povinnost, je oprávněn na něm požadovat úhradu tohoto plnění.

(2) Promlčení tohoto nároku se řídí ustanovením § 101 občanského zákoníku.

(3) Jestliže orgán stanovený zvláštním právním předpisem poskytl náhradní výživné za výživné určené soudním rozhodnutím, přechází na něj nárok toho, jenž je z rozhodnutí oprávněn, a to až do výše poskytnutého náhradního výživného.

Platné znění části zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

§ 178

(1) Soud vede rodiče, popřípadě poručníky nezletilých, k řádnému plnění povinností při péči o nezletilého. Vyřizuje podněty a upozornění fyzických a právnických osob stran výchovy nezletilého a činí vhodná opatření.

(2) O vhodnosti a účelnosti navržených nebo zamýšlených opatření soud zpravidla zjistí názor orgánu vykonávajícího sociálně-právní ochranu dětí, který je obeznámen s poměry.

(3) Soud sděluje orgánu rozhodujícímu podle zvláštního zákona^{69a)} na jeho žádost údaje potřebné ke stanovení náhradního výživného, ověření nebo změně jeho výše a další údaje potřebné k provádění zákona o náhradním výživném.

69a) Zákon č./2007 Sb., o náhradním výživném a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném).

Platné znění části zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

§ 7

(1) Za započitatelné příjmy se pro účely tohoto zákona považují

- a) příjmy ze závislé činnosti uvedené v zákoně o daních z příjmů¹²⁾,
- b) funkční požitky uvedené v zákoně o daních z příjmů¹³⁾,
- c) příjmy z podnikání a z jiné samostatné výdělečné činnosti uvedené v zákoně o daních z příjmů¹⁴⁾,
- d) příjmy z kapitálového majetku uvedené v zákoně o daních z příjmů¹⁵⁾
- e) příjmy z pronájmu uvedené v zákoně o daních z příjmů¹⁶⁾,
- f) ostatní příjmy uvedené v zákoně o daních z příjmů, při kterých dochází ke zvýšení majetku¹⁷⁾,

a to po odpočtu výdajů vynaložených na jejich dosažení, zajištění a udržení, po odpočtu daně z příjmů a pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění, pokud nebyly pojistné a příspěvek zahrnuty do těchto výdajů; příjmy z podnikání jsou však u osoby, která je poplatníkem daně z příjmů stanovené paušální částkou podle zákona o daních z příjmů¹⁸⁾, předpokládané příjmy, a výdaji vynaloženými na jejich dosažení, zajištění a udržení jsou předpokládané výdaje, na jejichž základě byla stanovena daň paušální částkou.

(2) Za započitatelné příjmy se pro účely tohoto zákona dále považují

- a) dávky nemocenského pojištění (péče) a důchodového pojištění,
- b) podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci¹⁹⁾,
- c) plnění z pojištění pro případ dožití určitého věku,
- d) výživné a příspěvek na výživu rozvedeného manžela a neprovdané matce **podle zákona o rodině a náhradní výživné podle zákona o náhradním výživném**,
- e) dávky státní sociální podpory, s výjimkou příspěvku na bydlení a jednorázových dávek,
- f) příspěvek na živobytí¹⁾,
- g) mzdové nároky vyplacené úřadem práce podle zákona o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů²⁰⁾,
- h) příjmy, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob a jsou od této daně osvobozeny²¹⁾, s výjimkou
 1. příjmů ze závislé činnosti a funkčních požitků osvobozených od daně z příjmů fyzických osob²²⁾, kromě příjmu uvedeného v písmenu i),
 2. příjmů z prodeje nemovitostí a z odstupného za uvolnění bytu použitých k úhradě nákladů na uspokojení bytové potřeby,
 3. přijaté náhrady škody, náhrady nemajetkové újmy, plnění z pojištění majetku, plnění z pojištění odpovědnosti za škody a finančních prostředků na odstranění následků živelní pohromy,
 4. peněžní pomoci obětem trestné činnosti,
 5. sociální výpomoci poskytované zaměstnavatelem,
 6. podpory a příspěvků z prostředků nadací a občanských sdružení,
 7. stipendií,
 8. odměn vyplácených dárcům za odběr krve a jiných biologických materiálů z lidského organismu,

9. náhrad (příspěvků) pobytových výloh poskytovaných orgány Evropské unie zaměstnancům (národním expertům) vyslaným k působení do institucí Evropské unie,
10. příjmu plynoucího ve formě daňového bonusu,
- a to ve výši po odpočtu výdajů vynaložených na jejich dosažení, zajištění a udržení, které se pro tento účel stanoví obdobně jako takové výdaje pro určení základu daně podle zákona o daních z příjmů²³⁾, i) zvláštní příspěvek poskytovaný v cizí měně příslušníkům ozbrojených sil a bezpečnostních sborů podle zvláštního právního předpisu²⁴⁾, a to ve výši po odpočtu výdajů vynaložených na jejich dosažení, zajištění a udržení, které se pro tento účel stanoví obdobně jako takové výdaje pro určení základu daně podle zákona o daních z příjmů²³⁾,
- j) další opakující se nebo pravidelné příjmy.

(3) Za příjem se považují též příjmy ze zahraničí obdobné příjmům uvedeným v odstavcích 1 a 2 v částce, v jaké byly vyplaceny, popřípadě po odpočtu výdajů, daní, pojistného a příspěvku uvedených v odstavcích 1 a 2.

(4) Je-li příjem uvedený v odstavcích 1 a 2 vyplácen v cizí měně, přepočte se na českou měnu podle příslušného kursu vyhlášeného Českou národní bankou platného k prvnímu dni období, za které se zjišťuje příjem, není-li dále stanoveno jinak. Pro přepočet měn, u nichž Česká národní banka nevyhlašuje příslušný kurs, se použije kurs této měny obvykle používaný bankami v České republice k prvnímu dni období, za které se zjišťuje příjem. Je-li příjem vyplácený v cizí měně předmětem daně z příjmů podle zákona o daních z příjmů, přepočte se na českou měnu způsobem platným pro účely daně z příjmů, a to v případech, kdy je obdobím, za něž se příjem zjišťuje, kalendářní rok.

(5) Za příjem se nepovažuje příspěvek na péči²⁵⁾, část sociálního příplatku a příspěvku na úhradu potřeb dítěte náležející ze zdravotních důvodů²⁶⁾, dávky sociální péče poskytované vzhledem ke zdravotnímu stavu²⁷⁾ a zvláštní příspěvek k důchodu podle zvláštních právních předpisů²⁸⁾.

Platné znění části zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

§ 32

Část příspěvku na živobytí nahrazující neplacené výživné

~~—(1) Je-li jednou ze společně posuzovaných osob nezaopatřené dítě, kterému není déle než 3 měsíce placeno soudem stanovené výživné, určuje se pro účely příspěvku na živobytí nejprve částka nahrazující neplacené výživné nebo jeho část, která bude poskytována jako součást příspěvku na živobytí. Výše části příspěvku na živobytí nahrazující neplacené výživné se stanoví ve výši soudem stanoveného výživného, nejvýše však ve výši rozdílu mezi příjmem dítěte a jeho životním minimem.~~

~~—(2) V případě přijetí dlužného výživného je příjemce příspěvku na živobytí povinen vrátit orgánu pomoci v hmotné nouzi, který vyplatil příspěvek na živobytí, částky, které mu byly poskytnuty podle odstavce 1, a to až do výše přijatého dlužného výživného. Povinnosti podle věty první předchází možnost snížit o částku uvedenou ve větě první výši příspěvku na živobytí, na kterou vznikl nárok v následujícím období.~~

~~— (3) Pro účely stanovení části příspěvku na živobytí nahrazující neplacené výživné se za příjem dítěte považuje poměrná část z úhrnu příjmů společně posuzovaných osob (§ 9 odst. 2).~~

Platné znění části zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

§ 4

(1) Od daně jsou osvobozeny
ch) příjem přijatý v rámci plnění vyživovací povinnosti nebo náhrada za tento příjem podle zákona o rodině nebo obdobná plnění poskytovaná ze zahraničí **a příjem přijatý ve formě náhradního výživného podle zvláštního právního předpisu¹²³⁾**,

¹²³⁾ **Zákon č. .../2007 Sb., o náhradním výživném a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném).**

Platné znění části zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

§ 5

(1) Za příjem se pro účely stanovení rozhodného příjmu považují
a) z příjmů, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob podle zákona o daních z příjmů 3) a nejsou od této daně osvobozeny, tyto příjmy:

...

b) z příjmů, které jsou podle § 4 odst. 1 a § 6 odst. 9 zákona o daních z příjmů osvobozeny od daně z příjmů, jsou to:

1. ...,

2. příjem přijatý v rámci plnění vyživovací povinnosti nebo náhrada za tento příjem podle zákona o rodině **nebo podle zákona o náhradním výživném** nebo obdobná plnění poskytovaná ze zahraničí,